

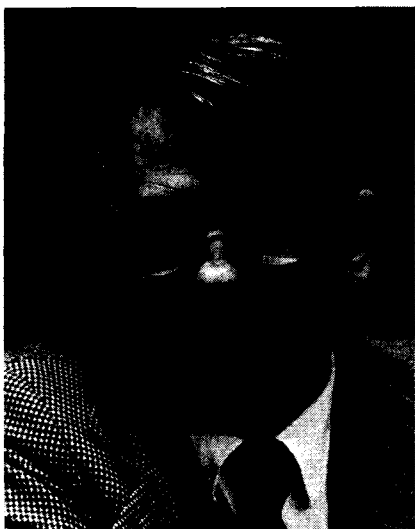
Het loon van Boon

Wie zegt dat economen grauwe mensen zijn? Ze zijn juist „trendy”. Net als in de mode krijgen achterhaalde ideeën in de economie weer nieuwe glans, als je maar tijd van leven hebt. Veel tijd is niet eens nodig. Kortom, een verrukkelijk vak voor zelfgenoegzame auteurs die zo nodig moeten uitleggen dat ze het allemaal al eens eerder hebben gezien en dat ze het toen ook al niet mooi vonden. Hier is weer zo'n stukje.

In het modebeeld van het economisch denken is de loonvorming een altijd weer verrassende verschijning. Zij deint heen en weer over het podium van de economische politiek met het wisselend getij van monopoliekapitalisme en monopolielaborisme, dat door Schouten zo boeiend beschreven is in zijn *Macht en wanorde* (1980). In periodes van krapte op de arbeidsmarkt – de jaren zestig – viert het monopolielaborisme hoogtij, met de vakbeweging in een machtspositie op een „sellers' market”; in periodes van grote werkloosheid zitten de werkgevers op rozen. Dat is een „echte” conjunctuurbeweging, die zijn eigen tegenkrachten oproept. Daar spookt een pseudo-conjunctuur doorheen: de ongewisse populariteit van overheidsbemoeienis met de loonvorming, die wisselt met de waan van de dag.

Je zou een duidelijke correlatie verwachten tussen de maatschappelijke acceptatie van overheidsbemoeienis met de lonen en de ruimte op de arbeidsmarkt: bij een krappe arbeidsmarkt zijn de werkgevers voor geleide-loonpolitiek, is dan de gedachte; in tijden van slapte doet het recht van de sterkste hen voor vrijheid pleiten, en bij de werknemers gaat het andersom. Maar die deductie gaat niet op. In de potentieel zeer zwakke arbeidsmarkt van direct na de tweede wereldoorlog waren werkgevers en werknemers eendrachtig in hun steun aan een (geleide) lage-lonenpolitiek; nu is iedereen voor volledig vrij arbeidsvoorwaardenoverleg.

De harmonie van vandaag is schijn. De werknemersorganisaties zijn natuurlijk niet gelukkig met de uitholling van hun arbeidsmarktpositie, maar sommigen – met name in de kring van het CNV – zijn realistisch of, zo U wilt, cynisch genoeg om van vrije loonvorming onder de huidige omstandigheden de snelste aanpassing naar evenwichtslonen, economisch herstel en herstel van hun eigen machtspositie te verwachten. Anderen – met name in de kring van het FNV – vinden de schijn van handelingsvrijheid ook wat waard in deze barre tijden van ledenverlies. De werkgevers laten zich uiteraard gelden nu zij de overhand hebben, maar ook daar steekt meer achter. Ze hebben de geleide-loonpolitiek van de jaren zeventig herkend als een

middel om de collectieve sector betaalbaar te houden. Geleide-loonpolitiek graaft de wal af die het schip moet keren, en dat mag niet gebeuren, zeggen de werkgevers, met hun herwonnen elan. Op die manier komen er nooit minder ambtenaren, nooit een doorbreking van de koppelingsmechanismen, nooit een herstel van die goeie oude tijd van vóór de verzorgingsstaat. In die ideologische opstelling overstijgt een vrije loonvorming haar betekenis binnen het arbeidsvoorwaardenoverleg; zij is ontdekt als wapen in de strijd om de macht in de economische orde. Zeker nu het kabinet bereid blijkt om toezeggingen van lastenverlichting voor het bedrijfsleven gestand te blijven doen nadat de aantrekkende internationale conjunctuur en het offer van de prijscompensatie in vele gevallen al voor rendementsherstel hebben gezorgd, kunnen met name de op export gerichte sectoren zich wel wat escapades op het loonfront permitteren. Er is een klimaat ontstaan waarin voor het eerst sinds jaren halffluid wordt gepraat over een mogelijke loonexplosie in het najaar. Zo is het althans verstaan door onze altijd trendgevoelige volksvertegenwoordigers, die twee jaar geleden in een kersverse overtuiging voor liberalisatie pleitten: nog vlak voor het reces riepen ze ineens in koor om maatregelen.

Het troosteloze is dat het allemaal zo voorspelbaar was (daar komt het: „I told you so”). Verstarring in de loonvorming is niet bevorderlijk voor een optimale inzet van mensen als voorwaarde voor economische groei. Geleide loonvorming versterkt die verstarring, dat is de kracht van het argument voor liberalisatie. Maar anderzijds leert de ervaring dat de arbeidsinkomensquote, als macro-economische doelvariabele, niet op eigen kracht naar een bestendig evenwicht tendert. Daarvoor zijn de terugkoppelingsmechanismen die van vele micro-economische kleintjes een macro-economische grootheid moeten maken te diffuus en te sterk vertraagd. Wie dat wil veranderen – en denkt te kunnen veranderen – moet op zijn minst toegeven dat zoiets tijd kost. En in de tussentijd blijft het

ontbreken van een endogene evenwichtstendentie in de arbeidsinkomensquote de achillespees in het economisch herstel.

Het was twee jaar geleden al duidelijk dat de loonmatiging in gevaar zou komen als het economisch herstel zich zou gaan aftekenen. Dan komen er altijd inhaalmanoeuvres. Vandaar dat ik toen, tot vervelens toe, heb gepleit voor wat minder mode-gevoeligheid, voor een bestendige macro-economische begeleiding (voor de duur van het herstelproces) van vrije loonvorming op micro-niveau, en voor het vermijden van wal-keert-schipsituaties als „oplossing” voor het koppelvraagstuk. Want maatschappelijke onzorgvuldigheid wordt in een fatsoenlijk land als het onze (gelukkig) lang nagedragen, en dat geeft dan weer een nieuw momentum aan de minder gelukkige cyclus van gram halen die ons politieke leven nu eenmaal kenmerkt. Ik pleit eigenlijk al zo'n jaar of acht voor zo'n pakket. Natuurlijk wordt er niet naar me geluisterd, want bestendige mensen vervelen, dat zei ik al. (Misschien zat ik er ook bestendig naast, maar ik was ten minste bestendig, o zo.) Daarom zeg ik het nog maar eens. Vooral tegen die collega's die beweren dat een sterkere loonontwikkeling goed is voor de vraag en de werkgelegenheid. (Onder economen is alles mogelijk.) Naar de hedendaagse mode is het natuurlijk pikant dat iemand zich de vraagzijde herinnert, maar daar hebben we andere instrumenten voor (lastenverlichting, maar dan zo dat er niet wordt opgepot in verbeterende rendementsposities). De lonen horen thuis aan de aanbod- of kostenzijde, en daar zouden we het rustig houden, dacht ik.

Wat moet er nu gebeuren om die loonexplosie geen „self-fulfilling prophesy” te laten worden? De beste oplossing is het uitzicht, op korte termijn, op een vermogensaanwasdeling-nieuwe-stijl. Niet zo'n detaillistisch gewrocht als Lubbers presenteerde in 1975, maar een doorzichtige constructie waarin alle provenuen in aandelen worden gestort als eigen vermogen van een door werkgevers en werknemers gezamenlijk te beheren Nationale Investeringsbank voor de financiering van de industriële herinrichting van het land. Maar dat vraagt meer visie dan een conservatief kabinet kan opbrengen, vrees ik. De slechtste oplossing is een geleide-loonpolitiek, want die werkt verstarrend. Daar tussenin zullen we waarschijnlijk een werkbare combinatie moeten vinden van vrije loononderhandelingen bij een gedifferentieerde arbeidsduurverkorting, met een partiële looninlevering (laat de sterke bedrijven maar een extra bijdrage leveren aan de werkgelegenheid), en onder een globale macro-economische begeleiding als waarborg voor bestendigheid (zie *ESB* van 26 januari 1983 voor details). Zeker weten doe ik het ook niet: het enige wat ik zeker weet over het loon van Boon (m/v) is dat hij/zij er vroeg of laat om komt.

D. J. Wolfson